

УДК 123.456:789

DOI 10.31494/2412-9208-2019-1-2-291-298

THE FORMING OF THE CULTURE OF FUTURE ECONOMISTS' FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONAL COMMUNICATION

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

LILIIA TERNAVSKA,

Senior teacher

<https://orcid.org/0000-0002-4249-0509>

ternavskalm@gmail.com

*Berdiansk University of Management
and Business*

✉ *Berdiansk, Zaporizhzhia region,
71100*

ЛІЛІЯ ТЕРНАВСЬКА,

старший викладач

*Бердянський університет
менеджменту і бізнесу*

✉ *Бердянськ, Запорізька обл.,
71100*

Original manuscript received: August 26, 2019

Revised manuscript accepted: September 30, 2019

ABSTRACT

A role and value of foreign language which predetermines professional training of future economists grows in the conditions of euro integration processes. The author emphasizes that the first condition of the formation of culture of foreign professional intercourse of the future economists is stimulation of professional motivation of students in mastering foreign intercourse as an important component of professionalism of modern economists. For development of professional motivation of mastering foreign professional communication at the first English lessons students were given the special purpose of mastering a select profession on the whole and the special meaningfulness for the modern specialist was given to communicative activity which requires mastering of foreign professional communication in connection with the increase of role of connections with foreign partners for providing of efficiency of production process. For the formation of positive motivation of professional training of students the following forms of work were used: a direct acquaintance with the real production, meetings with graduating students, who convinced present students in importance of mastering foreign professional communication as important constituent of their competitiveness in a future profession, co-operating with foreign partners in modern market relations, etc. An important place at the lessons was given to trainings (training of foreign intercourse, training of motivation of achievement of success, image-training) during which students were oriented on the formation of culture of professional intercourse on the whole and foreign professional communication in particular, and also on a correction and development of the motivational settings. The task of trainings consisted in the formation of positive estimation of the «», directed imagination, confidence, management of the students' opinions and feelings. Besides teachers turned the special attention on positiveness of socializing with students, strengthening of their faith, created the special trustful atmosphere, promoted activity of participants.

Key words: *motivation, foreign professional intercourse, future economists, training, foreign professional communication.*

В умовах євроінтеграційних процесів зростає роль іноземної мови, що зумовлює пріоритетні завдання професійної підготовки майбутніх економістів. Одним із них є формування культури іншомовного професійного спілкування.

Необхідність володіння економістами вказаною культурою зумовлена збільшенням в Україні кількості закордонних виробників, спільних підприємств, транснаціональних корпорацій, що передбачає професійне спілкування із закордонними колегами, використання в роботі проєктно-конструкторської документації, нормативно-правових актів, матеріалів науково-технічних статей іноземною мовою. Іншомовне професійне спілкування сприяє розширенню наукових зв'язків, установленню плідних професійних контактів та обміну інформацією, гідному представленню світовій громадськості досягнень України в галузі науки й техніки загалом (Н. Кіш).

Важливу роль у оволодінні майбутніми фахівцями-економістами культурою іншомовного професійного спілкування (ІПС) відіграє створення позитивної мотивації, яка пов'язана з потребою, бажанням включитися в процес оволодіння культурою ІПС. Утім у процесі пілотажного дослідження, у якому взяли участь 327 студентів вищих навчальних закладів освіти, було з'ясовано, що 74,9 % студентів недооцінює значущість культури ІПС у розвитку та становленні власного професіоналізму, її важливість для успішності майбутньої професійної діяльності. Лише 27 % майбутніх фахівців постійно цікавляться питаннями пошуку резервів удосконалення культури ІПС.

Так, у процесі пілотажного дослідження позитивні мотиви оволодіння культурою ІПС було зафіксовано майже для 50 % студентів (164 особи з 327 респондентів), із яких широкі соціальні мотиви (усвідомлення суспільних потреб, інтересів, значущості культури ІПС для ефективності професійної діяльності сучасного економіста) виявили – 31,8 %; професійно-пізнавальні (пов'язані з професійним навчанням та ставленням до оволодіння культурою ІПС) – 52,9 %; професійні (уявлення про культуру ІПС як складника професіоналізму сучасного фахівця, усвідомлення її значущості в професійній діяльності) – 38,2 %; соціальної ідентифікації (пов'язані зі ступенем впливу викладачів, друзів, батьків у оволодінні культурою ІПС) – 42,8 %; утилітарні (отримання особистісної користі від навчання) – 32,7 %.

За нашими спостереженнями, студенти з широкими соціальними, пізнавальними і професійними мотивами щодо оволодіння культурою ІПС беруть активну участь на заняттях, опрацьовують додатковий навчальний матеріал, рекомендовану до занять, усвідомлено працюють над підвищенням рівня іншомовної підготовки, використовують Internet-ресурси, проявляють бажання брати участь у різних видах іншомовної професійної підготовки тощо.

Як доведено вченими, у мотиваційній сфері особистості важливе місце посідають ціннісні орієнтації, які визначають як інтегральну (інформативно-емоційно-вольова) властивість і стан готовності

особистості до усвідомленого визначення й оцінки себе в природному і соціальному середовищі, обрання стилю поведінки і напрямку діяльності, ґрунтуючись на особистому досвіді і відповідності конкретним умовам ситуації, що постійно змінюється [2]. За рівнем сформованості ціннісних орієнтацій оцінюють рівень розвитку особистості. Вищезазначене є підставою для ствердження про важливість вивчення особливостей ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки щодо оволодіння культурою ІПС.

Зазначаючи необхідність формування позитивної мотивації студентів до іноземної мови за професійним спрямуванням як до навчального предмета, до оволодіння культурою ІПС, акцентуємо увагу на такому компоненті мотиваційної сфери майбутнього фахівця, як професійно-пізнавальний інтерес.

Однією з умов підвищення якості підготовки висококваліфікованого фахівця є формування в нього впродовж навчання у закладі вищої освіти відповідного профілю професійних інтересів, які, по-перше, дають можливість зосередитися на обраній професії, викликають прагнення більш глибоко проникнути в її суть; по-друге, за обставин “усвідомленої значущості” (С. Рубінштейн), інтереси сприяють більш глибокому оволодінню навчальними дисциплінами та професійними навичками; по-третє, посилюють бажання особистості постійно здобувати нові знання, удосконалювати професійні вміння й професійно значущі особистісні якості, тобто забезпечують потяг до професійної самоосвіти й саморозвитку [7].

З огляду на вищезазначене положення суть професійно-пізнавального інтересу майбутнього фахівця визначаємо як комплекс психічних властивостей інтелектуальної, емоційної, волевої активності, спрямованої на опанування професією, що супроводжується вибіркоким ставленням до способів професійного підготовки і знань, умінь, навичок, необхідних майбутньому фахівцеві [7]. Отже, професійно-пізнавальний інтерес виступає як потужний мотив навчання іноземної мови професійного спрямування, потребу в набутті досвіду ІКТ, показник активності й самостійності особистості.

Професійно-пізнавальні потреби, позитивна мотивація зазвичай не виникають самі по собі [6]. Результати багатьох досліджень особливостей юнацького віку, власні багаторічні спостереження свідчать, що нерідко студенти вишів не включаються активно в роботу без постійних зовнішніх педагогічних впливів.

Як свідчать результати наших спостережень, переважна більшість студентів (у середньому 80%) починає вивчення іноземної мови з бажанням, інтересом, але згодом у багатьох такий інтерес поступово зникає.

Забезпечення позитивної мотивації майбутніх економістів до оволодіння культурою ІПС передбачає цілеспрямоване педагогічне стимулювання на ґрунті усвідомлення майбутніми фахівцями професійної значущості іншомовної підготовки у процесі їхнього професійного становлення, формування культури ІПС як важливого

складника професіоналізму. Стимулювання позитивної мотивації майбутніх економістів до оволодіння культурою ІПС повинно сприяти позитивно-активному ставленню майбутніх економістів до іншомовної професійної підготовки, у тому числі до оволодіння майбутніми економістами культурою ІПС.

“Стимулювати” в сучасному розумінні означає “підштовхувати, спонукати людину до чогось” [1]. Вивчення науково-педагогічного доробку в сучасній науці дає підстави для висновку, що педагогічне стимулювання приносить бажані наслідки, якщо [6]: проводиться цілеспрямований, відповідний вживим і індивідуальним особливостям вихованців відбір тих чи інших стимулів у відповідній їх модифікації; колектив студентів і особистість з позиції об’єкта стимулювання переходить в позицію суб’єкта цього процесу; матеріальні стимули використовуються одночасно з моральними, при акценті на моральному стимулі; ураховуються особливості кожного з етапів професійного навчання в конкретній педагогічній або соціальній ситуації [7; 8].

Важливим у стимулюванні позитивної мотивації студентів до оволодіння культурою ІПС є забезпечення цілепокладання студентів: організовуючи іншомовну професійну підготовку, слід подбати про те, щоб для студентів воно було вмотивованим і зумовленим вирішенням певних професійно-навчальних завдань, досягнення яких і визначає мету. Майбутні фахівці мають розглядати результати свого навчання не тільки безпосередньо для підвищення рівня іншомовної компетентності, а як перспективу використання отриманих іншомовних знань і практичних компетенцій у майбутній професійній діяльності.

Необхідно глибоко продумати стимули для оволодіння культурою ІПС, слід постійно заохочувати студентів до позитивно-активного ставлення опанування нею. Таким чином буде реалізована взаємодія та співпраця викладача зі студентами, а також розвиток інтересу студентів до вивчення мови. Пізнавальний інтерес повинен вести до самоконтролю та розвитку культури мовлення, створення установки на оволодіння іноземної мови в різних ситуаціях спілкування. Йдеться про виховання звички й потреби в постійному навчанні та підвищенні рівня іншомовної професійної підготовки.

Як доведено багатьма сучасними дослідниками надзвичайний стимулювальний вплив на мотивацію студентів має переживання ними успіху, досягнення в навчанні. На сьогодні можна говорити про утворення глибоко гуманістичного за характером напрямку в педагогіці, що отримав назву “педагогіка успіху”.

Мета навчання в педагогіці успіху полягає в тому, щоб створити необхідні умови для розкриття і розвитку потенціалу суб’єкта в освітньому процесі, що сприяє зміцненню довіри до себе, підвищенню самоповаги шляхом формування адекватних уявлень і відносин до власного “Я” і до оточення. Людина володіє потенційно закладеними внутрішніми силами і прагненнями до досягнення успіху, тож завдання педагогіки успіху полягає в спонуканні особистості до дії, яка стимулює її

внутрішні можливості.

Для забезпечення в студентів мотивації досягнення необхідно усвідомлення ними значущості професійної якості, що формується (у нашому випадку – культури ІПС), тобто кожний студент має усвідомити, який особистісний сенс вона має для нього як майбутнього фахівця.

Для реалізації взаємодії та співпраці викладача й студента під час іншомовного навчання важливо продумувати стимули для мовлення, заохочувати до активних комунікативних дій у певній ситуації. Варто додати, що вивчена мова не забувається за наявності в студентів інтересу до неї, навіть якщо вона не буде використовуватися впродовж тривалого часу.

Навчальний матеріал сприймається по-різному залежно від його складності та обсягу. Безумовно, заняття повинні забезпечити студентам пізнавальні вміння, навички та зразки поведінки, захоплювати їх, пробуджувати інтерес та мотивацію, навчати самостійним діям і мисленню. Зрозуміло, що ефективність і сила впливу на свідомість та емоції студентів значною мірою залежать від умінь викладача і стилю його роботи.

На підставі здійсненого теоретичного аналізу дійшли висновку, що педагогічне стимулювання сприяє заохоченню студентів до навчання, підвищенню рівня їхньої навчально-пізнавальної активності, збагаченню майбутніх економістів інформацією, породжує зацікавленість і впевненість в успішній професійній самореалізації, потребу власного пізнавального пошуку, самовиховання емоційно-вольових якостей, і як наслідок, підвищує ефективність процесу оволодіння студентами культурою ІПС. Крім того, стимулювання професійної мотивації студентів до оволодіння студентами культурою ІПС сприяє посиленню мотивації досягнення, яка налаштовує студентів на успіх у такому виді діяльності.

Наведені положення дали підстави для визначення умов формування культури ІПС в майбутніх фахівців економістів: стимулювання професійної мотивації студентів щодо оволодіння культурою іншомовного спілкування як важливого складника професіоналізму сучасного економіста.

Отже, студентам постійно надавали інформацію, яка містила переконливі докази того, що володіння розвинутою культурою ІПС є важливим критерієм професіоналізму сучасного економіста. Залучені були викладачі іноземної мови, фахових дисциплін, куратори академічних груп. Таку роботу проводили під час лекційних і семінарських занять, на кураторських годинах тощо.

Для розвитку професійної мотивації оволодіння культурою ІПС уже на перших заняттях з іноземної мови, а також під час вивчення курсу «Вступ до спеціальності» студентам надали цільову установку на оволодіння обраною професією в цілому й особливу значущість для сучасного фахівця комунікативної діяльності, що вимагає у тому числі оволодіння культурою ІПС у зв'язку з підвищенням ролі зв'язків з іноземними партнерами для забезпечення ефективності виробничого процесу.

На заняттях з інших фахових дисциплін (лекціях, семінарах) викладачі (за нашим проханням) також намагалися впливати на

мотиваційну сферу студентів щодо оволодіння культурою ІПС, акцентуючи увагу на поглибленні інтеграційних процесів у сфері економіки, на важливості іншомовної підготовки майбутнього фахівця економіста.

Для формування позитивної мотивації професійної підготовки студентів запровадили такі форми роботи, що передбачають безпосереднє ознайомлення з реальним виробництвом, особливостями професійної діяльності сучасного економіста; зустрічі з випускниками, які наводили переконливі докази щодо необхідності оволодіння студентами культурою ІПС як запоруки їхньої конкурентоспроможності в майбутній професії, розкривали значущість ділової взаємодії з зарубіжними партнерами в сучасних ринкових відносинах тощо. Було проведено бесіди “Міжнародні зв’язки нашого закладу освіти”, “Чи важливі для сучасного економіста знання іноземної мови?”, дискусія “Чи може сучасний економіст досягти успіху в професійній діяльності без оволодіння культурою ІПС?”

Для стимулювання професійно-пізнавальних інтересів у контексті дослідження зміст навчання іноземної мови (за професійним спрямуванням) було збагачено відомостями з історії економіки як у контексті суспільного розвитку країни (Великої Британії, США), так і в персоналіях (постаті видатних вчених); інформацією, де і як навчаються економічного фаху зарубіжні колеги (освітні заклади); відомостями про специфіку професійної діяльності фахівців в зарубіжних країнах тощо. На кураторських годинах студенти проводили “віртуальні подорожі” у зарубіжні країни, що давало можливість ознайомитися з їх культурою, особливостями ментальності їх громадян, які слід враховувати під час взаємодії з зарубіжними діловими партнерами, на переговорних процесах, укладанні контрактів тощо. Зазначені заходи, суттєво впливаючи на емоційно-почуттєву сферу студентів, стимулювали їхню позитивну мотивацію щодо оволодіння культурою ІПС.

Потужним педагогічним засобом стимулювання позитивної мотивації студентів було забезпечення успішності навчально-пізнавальної діяльності шляхом застосування завдань різнорівневої складності, проблемності. З огляду на це важливе місце на заняттях приділялося проведенню тренінгів (тренінг іншомовного спілкування, тренінг мотивації досягнення успіху, імідж-тренінг), під час яких орієнтували студентів на формування культури професійного спілкування в цілому і культурою ІПС зокрема, а також на корекцію й розвиток мотиваційних, поведінкових установок. Завдання тренінгів полягало у формуванні позитивної оцінки свого “Я”, уяви, впевненості в собі, управління своїми думками й відчуттями. Притому викладачі звертали спеціальну увагу на позитивність спілкування зі студентами, а також на оптимістичність оволодіння культурою ІПС, зміцнення віри в себе, свої можливості, що створювало особливу довірливу атмосферу, підвищувало активність учасників.

Під час експерименту викладачі постійно прагнули до стимулювання майбутніми фахівцями мотивів досягнення: підтримували прагнення досягти високих результатів у процесі оволодіння культурою ІПС, створюючи ситуації успіху, виставляючи авансовані оцінки, добираючи індивідуальні завдання тощо.

Під час реалізації першої з визначених умов формування культури ІПС допомагали студентам у самопізнанні, самоусвідомленні, насамперед, своїх сильних сторін, і разом з тим недоліків, які необхідно усунути в процесі оволодіння зазначеною культурою.

Для стимулювання професійної мотивації студентів щодо оволодіння культурою ІПС створювали ситуації “зараження успіхом”, які забезпечували відчуття “смаку перемоги”, тактику превентивних дій, «прихованої допомоги». При цьому застосовували методи морального заохочення (нагородження почесними відзнаками, публічна похвала, делегування почесних повноважень тощо). Також використовували прийоми емоційного стимулювання (авансування, підтакування, підбадьорювання та запевнення, “ім’я власне”, емоційний відгук, встановлення особистісного контакту, позитивні підкріплення) переживання успіху в ситуаціях, наближених до реальних ситуацій ІПС на виробництві тощо.

Результати реалізації першої з визначених умов формування в майбутніх фахівців економістів культури ІПС виявились у поінформованості студентів щодо необхідності оволодіння зазначеною культурою, у виробленні відповідної установки, що вимагає засвоєння різноманітних засобів іншомовної ділової взаємодії, оволодіння лінгвістичними та стилістичними ресурсами іноземної мови, вироблення індивідуального стилю спілкування, прагнення до самоосвіти для вдосконалення іншомовної професійної підготовки тощо. Важливо, що майже у всіх студентів підвищився рівень мотивації досягнення в процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. : В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь, 2001. – 1440 с.
2. Дейниченко В. Г. Підготовка майбутніх учителів гуманітарного профілю до навчання старшокласників проектної навчально-пізнавальної діяльності: дис. ... канд пед наук : 13.00.04 / В.Г. Дейниченко. – Харків, 2016. – 340 с.
3. Зимняя Н. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / Н.А. Зимняя. – Москва : Просвещение, 1991. – 220 с.
4. Кіш Н.В. Педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Н.В. Кіш. – Тернопіль, 2015. – 23 с.
5. Ломов Б. Ф. Категории общения и деятельности в психологии / Б.Ф. Ломов // Вопросы философии. – 1979. – № 8. – С. 34–47.
6. Ляудис В.Я. Психолого-педагогические проблемы взаимодействия учителя и учащихся / В.Я. Ляудис. – Москва : Просвещение, 1980. – 159 с.
7. Попова О.В. Формування вмінь ділового спілкування майбутніх фахівців технічного профілю (на матеріалі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін): монографія / О.В. Попова, І.В. Таможська – Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2016. – 234 с.
8. Халеєва И. И. Вторичная языковая личность как реципиент инофонного текста / И.И. Халеєва // Язык-система. Язык-текст. Язык-способность. М.: РАН ИРЯ – 1995. – №6 – С. 277–286.

References

1. V.T. Busel (Ed). (2001). *Vely'kyj tlumachnyj slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy*. Ky' yiv : Irpin'. [in Ukrainian].
2. Dejnychenko V. (2016) *Pidgotovka majbutnix uchy'teliv humanitarnogo profilyu do navchannya starshoklasny'kiv proektnoyi navchal'no-piznaval'noyi diyal'nosti*. [The Training of Future Teachers of Humanities at the Studies of Senior Pupils to Project Educational-Cognitive Activity] (*Extended abstract of Candidate's thesis*). Xarkiv. [in Ukrainian].
3. Zimnjaja N. (1991). *Psihologija obuchenija inostrannym jazykam v shkole* Moskva : Prosveshhenie. [in Russian].
4. Kish N. (2015) *Pedagogichni umovy` formuvannya kul'tury` inshomovnoho profesijnogo spilkuvannya majbutnix inzheneriv* [Pedagogical Terms of Forming of Culture of Foreign Professional Intercourse of Future Engineers] *Tempil'*. [in Ukrainian].
5. Lomov B. (1979) *Kategorii obshhenija i dejatel'nosti v psihologii. Voprosy filosofii*, (8), 34–47. [in Russian].
6. Ljaudis V. (1980). *Psihologo-pedagogicheskie problemy vzaimodejstvija uchitelja i uchashhihsja*. Moskva : Prosveshhenie. [in Russian].
7. Popova O. & Tamozhs'ka I. (2016) *Formuvannya vmin` dilovogo spilkuvannya majbutnix faxivciv texnichnogo profilyu (na materialy vy`vchennya social'no-humanitarny'x dy'scy'plin): monografiya*. Dnipropetrovs'k : Srednyak. [in Ukrainian].
8. Haleeva I. (1995) *Vtorichnaja jazykovaja lichnost' kak recipient inofonnogo teksta. Jazyk-sistema. Jazyk-tekst. Jazyk-sposobnost'*, (6), 277–286. [in Russian].

АНОТАЦІЯ

В умовах євроінтеграційних процесів зростає роль іноземної мови, що зумовлює пріоритетні завдання професійної підготовки майбутніх економістів. Одним із них є формування культури іншомовного професійного спілкування. Автор підкреслює, що першою умовою формування культури ІПС у майбутніх економістів є стимулювання їх професійної мотивації щодо оволодіння культурою іншомовного спілкування як важливого складника професіоналізму. Для розвитку професійної мотивації оволодіння культурою ІПС уже на перших заняттях з іноземної мови, а також під час вивчення курсу “Вступ до спеціальності” студентам надали цільову установку на оволодіння обраною професією в цілому й особливою значущістю для сучасного фахівця комунікативної діяльності, що вимагає, у тому числі, оволодіння культурою ІПС у зв'язку з підвищенням ролі зв'язків з іноземними партнерами для забезпечення ефективності виробничого процесу. На заняттях з інших фахових дисциплін (лекціях, семінарах) викладачі (за нашим проханням) також намагалися впливати на мотиваційну сферу студентів щодо оволодіння культурою ІПС, акцентуючи увагу на поглибленні інтеграційних процесів у сфері економіки. Для формування позитивної мотивації професійної підготовки студентів запровадили форми роботи, що передбачають безпосереднє ознайомлення з реальним виробництвом, особливостями професійної діяльності сучасного економіста, зустрічі з випускниками, які набули досвіду ІПС в професійній діяльності, які наводили переконливі докази щодо необхідності оволодіння студентами культурою ІПС як запоруки їхньої конкурентоспроможності в майбутній професії, розкривали значущість ділової взаємодії з зарубіжними партнерами в сучасних ринкових відносинах тощо. Також на заняттях приділялася увага проведеному тренінгу (тренінгу іншомовного спілкування, тренінгу мотивації досягнення успіху, імідж-тренінгу), під час яких орієнтували студентів на формування культури професійного спілкування і культурою ІПС, а також на корекцію й розвиток мотиваційних, поведінкових установок.

Ключові слова: мотивація, культура іншомовного професійного спілкування, майбутні економісти, тренінг.